

«Сана олох» хаһыат 80 сылыгар

Чурапчытаады уоттан быһыһыыр

Санаабын этэбин

ДЫАЛАБА ЭРИЛИННИМ СУУТТАНА СЫСТЫМ.

Бийн 74-с хаарбар үктэн-
ним. Одоо устат араас үз-
лэргэ үлэхэн миккилиншн
даань кыра да буруйу онгорон
суут аашы атышны илгитим.
Ол бойд кырдыар сааспар
киш кыбыстар дьмалатын
онгорон үбү сизмийн суутана
сытшын. "РФ ХЕ 159-с ыста-
тшатын 2-с чааһынан
көрүлэр холдубунай буруйу
оноруу - түөкүпээһини, ол
эбэтэр эрдэтэн киксидит
балох дон буолан, албыннан
атын дьон малын-салын апча-
рыһыны онгорбут" дьэн бу-
руйдуур түмүккэ суруллубут.

Бу туһунаан саатан суруйуом
суоҕа этэ даҕаны, дь-он дь-аала
иэ хохоонун бь-лиинэр уоша
миш курдук түүкүннээ, албын-
на дь-аалаа эрил-бь-түннэр,
сэрэнииннэр дь-эн баҕаттан су-
руйан эрэбин дь-э, оһоң.

2008 сыл бям айыптар дөй-дүбөр Кыганахха 3 бааһынай, 10-ча күтэх ыаллар сыгыһа-рын халбоон барыта 200-чэке төбө сыгыһаах "Кыргыкы" диэн сыгыһа кооперативыны тэрийбитини Бырабыытынанна председателинэн бэйэлэнтэр албах сыгыһаах, сааһын тухары сыгыһаыт Н.Г.Владимиров били-бардымтаа. Миигин толорооч-чу директор өлөрбүттэра.

Басгийн бүтүүтэ Владимиромы кытта субэлэһэн (юксэн буолбатах) киши аатынан "Мылдараайы" ТХПК-ны кытта кэсэтиһэн, ижилэртэн 15 биэни "Россельхозбантан" 600 тыһһамк кредит ылан атылһаһарга дуогабардаспыһыт. Илгитсн 10 биэни киши, 5-и мин ылыахтаах этибит. Баан дыла лата барыта 15 тебо сыгыта онгоһулан, харчыбытын ылар-быт адыс чуһаабытын кэксэ мылдарайылар: "Кэбис, дьоммут себулэсэтиһэр, онон 10 эрэ биэни биээр буолубут", - дьибгитэрдэ. Огу мин хаттаан дыла-ла онорор эрэйэ бэрт, 5 биэни атын да сиртэн булулдуура дии санаан дылааны төнүһэрбэтэим.

Ойгон атырдах ыйын санатлар ити баантан сыллаарыга 15 бырыһыаннаах, 3 сыллаах 600 тыһ.сумк кредити ыйылыыт. Бырыһыаннары баарыга, хабаатыннаран эгэххэ, 82% тыһ.сумк төлүүхтээх этибит. Итинтэн 11 бырыһыана субсидиянан 16% тыһ.сумкка Тым хаһаайыстыбатын министрствотынан төннөрүллүүхтээх этэ. Мындааһыларга харчыларын туту төлөөбүтүр.

Ойгон мин арайх ойшон
ордубут харчлан 4 бизн атын
сиртэн атыласыгым, казин
бизри эжимметте. 2009 сын ку-
лун тутар майлар "Симбир" ос-
талобуога 70 саасын туолар
үбүлүйөр дон оротутур 2
уолбар, 1 кийинээр кредит
мыан атыластым, онон бир-
дин бизн бөлөктинин дон
сертификат туттартаабытым.
Онно дюндюр: "Үчүзай да эһээ,
Маных эһэлэкх киһи", - дис-
биттерин истибитим.

Онон ити ыбыгт кредитти-
тиэр 15 биэни атыыластыг
курдук салгы сыйдыбыгтым.
Чакчыта да ошук. Олиһин суб-
сидия ыларга докумуон боруу
хомуйан министерствога нил-
лэрбитим. Бастаан 60 тыһ.солк
кэлбитэ. Ону прокуратура бөрө-
биэркэлээн, бу дыон биэлэрин
ыбааһынан ыбаатахтар, онон
"тохтоотуу" дьэбитигэр. Ону ыба-
ан ылыныгытын кэнээ арыйах
тыһыппанчаны көһөрбүттэра.
Олгон салгы бөрөбиэркэлээн
сыгытыларын дүүһүнэрин су-
руйбаатахтар дьон тохтоотутта-
ра. Ону суруйан ылыныппар
эмээ таһо эрэ кэлэн, барыга
холбоон 109 тыһ.солк чекка
түспүтэ. Олгон үһүстээн проку-
ратура букатын хасыһан Мын-
давайылган 15 биэ ошутар 10-
ну ыбыгтыгар, 5 биэни атын сир-
тэн атыыластыгытын бука-
тын аахсыбакка түөкүһүсөбүт-
тэр дьон холубунай дьыала то-
риэбитигэра. Онугаыйбыт 8 ылы
ыһаа сийлэстийэлээнэн, киһи
бөрө ылытыһан, 2 халыг тоһо-
наах, хас да сүүэ страһылаах
дьыала тэриллэн, күн-дьыл
бөрө хаалла, ыһэрбэ бөрө бара-
на. Дьыалабыт суут иэниэйдэ
барыллааһын истигэ
көрүллэн, буруйбутун бичикки,
ол «сиэбит» 46 тыһ.солк талон
дьингэнэх суукка тийбэккэ
тохтоото.

Бу кредит Владимиров аатынан мөмөлдүлүгүтө ээсөөрү, дүйнөлүк дыйалатын-куолутун өткөрбүт буруйдаах мин буолабын Ону бизнестин Көңө, кәңиш саншабар улахан буруйум суух курдук санаммытым. Төрү дэстәжә, ити 5 бизнэ билгемәтәжә-төрүтә даганы сөкүнәйдиләк тыйышыаыт 10 бизнэтигәр 116 тыйысәлк субсидия кәлижәтәжәтә. Онон госудәрствә сәлжүмәтәй дагыны хоромәлү өткөрбүт курдук санаммакка, өссө 7 тыйысәлк ылардаах курдук сәнапар әтим. Ол кәнәт ити орду-түт харчыга сүн-биги сыгыт

атялъялхыгт дин. Онон кредит харчылга атын саялга туһаныллыбатада хаччы дин саппырым. Онон эбон "Россельхозбанк" сийлэстийэр 15 билимных буолан баран ханнык аро бирчигинээн 10-ну ыбыт, онтон ордугар субсидияланар техника эботор от дуу атылхаспыт буолуохтарына, докумуон түһэрдэхтинэ, билиги атылхаспытан сеп динэн көрдөрбүттэр. Ол иһин судургу санаабар ити 5 атылхастык биэбэр докумуон түһэрдэхтинэ суут ылынны, саатар ылыскэзэ аро ити 5 бич субсидиятын тохтотуохтара дин санаахтаабытын төрүт сылытэбит. Сийлэстийэр, барылааһын суукка даҕаны ол ордурут харчыгын ханна туттубуккар, урут эл хайдах кийигэр төрүт наадылбаттар, ылыта, билэ да санаабатгар эбит. "Сизбикини, түкүкүсизбикини! Бүтүр Буруйдааххыи!" дэбит күрдүк.

Аасыл сын «Саха сира»
«Кыым» хаһыаттарга, тыа си-
риг дьонун иһирэистэрин ту-
руорсун, 10-тан тахса ыстатый-
аларын тахсыһыттар. Олор
түмүктөрүнэн Саха сирин 10
турууналыһын; иһирэи кэирэи.
Макар Баишев аатынан лауре-
ат буолбутум. Ол гына хаһыат

Онон аловум бүгэһизэр түсүүн аастырым, сизэм курдук көһүннүм. Олус хомолтоох Таспар көстүбөтөрүн иһин, иистөр, дууһабар улахан охсууну ыһым. Онон харчыны сөгүргө, апчарыларга кыахтар, тутаныр да баалара.

Союз хяналтлалтыгтар 1992 онд шаахха дойдубар "Назма-а" дээн улахан баанһанай таһаайгыстыбаны тэриймтти. Ойлоглог Дьокуускайдааг дээн тутар комбинаты (ДСК) кылга шэрэһэн (генерал-ай директор А.А.Берш) харчы гарчы эрдэни 7 мөлсөк кредит ылыгты. Онон дьоммор аарыта сабыс-сана 5 (Т-150, Т-бульдозер, МТЗ-82, Т-25, Т-16) тракторлары, биэр САЗ-3, биэр УАЗ-бортовой массиналары, 5 "Планета" мотоциклары атылаһан таһааран кэрийтти.

Олонг кэвчлэг "Сахалдорт-корпорация" дотг төрлөгтөгт 00, билингтүнэн 10 мөл.солс арчлны сгуда ылан Килэнтн-ы билингтн да үлэллн турар ылы сшарын, 60 төбөг санг хо- нгу уода, тутуулары, үлэллн

ыңғайлы

Ити хэмнэртэ улуустайдаа бааһынайдар Ассоциациялара тусга бичигтээх тэрилтэ этэ. Салайаачынан ВИНовгорододо үлэлтир, хончуоралара Минтээски алһаһыгар кыра дьизэр баара. Кинилэр көрдөһүүлэринэн Сбербаантан байам "Паммарам" аатынан 2 милсомк кредити ылан биэрбитим. Ол харчылан 5 МТЗ трактордары ылларан бааһынайдарга түнүспинтэра "Чапыр", "Комплекс" бааһынай хидаһылыстыбаларыгар уонна хас да чааһынай дьонго харчы изэ биэрталһын сальдыбыстым. Аны санаатахха, син албох дараны үбү-харчыала булбут, эрсиһит, үлүн ыһыһыт эбиһин дьиз астына санһыбын "Синр" киһи сиэн, туһаныан сөптөөр. Ол эрээри ити хэмнэртэ кыра уолум үөрүрүн бүтэрөн, куоракка сыл курдук үлэлээн баран олоор дьизтэ суох буолан, сытар биэр хону булан атылаһан биэрбэккэбин, тоһон тахсыбыта. Баһыһанга дьизри куоракка кыра да квартирам суох.

2004-2007 жылдары "Эрал" фондлары үлдірлербәр мин ишлэм ишлэн ушунан молуғын уу харчы кәирән ааста. Үнүр сүрүбүтүм курдук, улууһум дьонугар 20-тән тахса молуғын утары үбүлзәһиннән "босхо" харчы кылардим. Аңгардас быйыл 2 мал 600 тыһсыз харчыны ишлалар.

Кэшики 3 сылга улууспут
бытык күйүтө, 91 саастаах сэрйи
ветерана И.М.Павлов сэрйи
туһунан кинигэтин редактор-
дана таһаартардым. СР Чурап-
кы улууһун Бочуоттаах гражд-
данина, бары билэр, ыгъастыыр
самаяааччыбыт А.А.Шадрин
туһунан албох матырыйалла-
ры хомуйан, көрөн-төстөн "Ви-
нысы" кинигэ оңорторбутум.
Бу кинигэлэри таһаартараары
син албери үлэстэтим, сүүрдүм-
көттүм. Ол үлэсэрим киһи биэр
көмүскэс хампааны ылыбтым,
сөрдөбөнүтү, эрэнкэлибэл-
бин даҕаны! Иитилишим, тебем
мөрүктөр оһуктү. Ол бэйэм бүтэр
туһуктар түскүт, ол аата уоруй-
ах аатырдым.

Аны сыным кооперативын унуунун аягына тал Билгитин жерге 352 сыгылаахыт, он-тон 247-тэ - биз. 3 сыл устата бышы тоботүгүр, убаһа илти-гүр көрүлүбүт 2 малсолк турдук харчыны дөмзөкү түз-рүм, 10-тан тахса тонна div-

раһынан 5 тогна курдук
торуучубизин хааччылдык 27
сигиниле оутуп чыгчы: сыла-
пага улаһитторбор тулгатти.
Саамай аспларын - дриэби-
нэттэн 2 кестөөх үрэх баһыгар 1
мол. 200 тыһ.солк. сметалах
санта сыгы базатын (стеклопак-
кет туһунатэх, күн уотуһун
сырдатылар сыгытыгтар ды-
алэрин, баанык, гараж, 20
тобо сүөһүтү хотон, 3 км куруу-
ханаа) туттардым. Тоһо эмэ
утарсарым урдунан алуэс но-
чолтоох саха сүүрүк сыгыла-
рын ииттэ, эрийэтэ, сыгыты ку-
таах дыонум П.Н.Пономарев,
Н.Г.Владимиров иһлэрэ эмэ
хаммаанданан улуусту баастан
"Сигай" тракторга тиксигит-
тэрэ Бары полуоктарым, кредит-
тэри бириэмэтигэр халкы, ол-
чуоттары туттаран иһэбит, иэ-
дипт сүөх.

Биир интэриэһинэйэ манньа; бэйэбит түһээн да баттаппакка сырыттаһыгына, быйыл сайын Санкт-Петербургтан "Вуэту Россиятаары бизнес-репитинг" диир тэрилтэтээн сурук (пакет) түөһүн кэллэ. Оһио "Росстат" жүрдүрүүлэриээн 620 тыһыыгыча Россия капиталлаах тэрилтэлэртэн эһиги кооперативкыт 73-с мөккөтө буолан "Либер экономикки Россия - 2010" диир статүгү ытта, оһон киһи сайыааччыта Н.Г.Владимиров 3-с степеннөх "Звезда экономикки Россия" диир орденнээн наараадалаһаары ыһыһыбыт. Оһу ыта бэс ыһаа 24 күнүтэр Санкт-Петербургта кэл диир ыһгырыы ыһыһыттар. Хантан!? Түөкүр аатыран сууттаһарыы сыһылар киһи хайдах барыһа? Халлаһа дии.

Силизистийэр, суукка биһиги үлэбит туһунан ыылта, истэ да сатаабаттар эбит. Дүмүтэр мангыһы атэбин. Мин буруйбун билленим. Агардас кумаарыны кордоххо, буруй сатааба баар. Кырдык, сылыс-пылпын. Ол 46 тыһыынчага буугута төлөө, дыһааны эрэйэ суох, эрдэ тохтоотторон кэриһиэххэ баар эбит. Ону өйдөөбүсүкүл, максуһун эрэйэ сымст. Дьингэх суут буу-лута буоллар, сип-биир гүбэһиннэрэ эбитэр. Онон тын дьынтэ субелин таарыйа үлүмэ этэ: мин курдук сыһаста-рымат, докумуону талорорго ураты болортолоох буолун. Ористер, финансистар кол-ультацияларынан туһанып, докуну хэнимэ, суугу убаас-таат.

Иван ДОНОМАРЕН

2011 – Космонавтика сыла

КОСМОСКА МАННАЙГЫ КИШИ КӨТҮҮТҮН БЭЛИЭТЭЭНИН

2011-е муус устар 12 күнүтөр Ю.А.Гагарин космоска көтүүтө 50 сы-
лын тууду.

1956-с Диринг оскуулатыгар 10-с кылаасын бүтэрэн баран күйүнүгэр сага аһылыбыг СГУ физмат факультеске физика салаатыгар үөрэхкэ киирбитим. 1957-с алтынның 4 күнүгөр Советской Союзка маннайгы сир искусственной артына көпүтүлүбүтэ. Ошо 2-с курска үөрэ-нэр физик студентнары спутникти кэлэ-нэр көрүүтө кытшынарбытара. Уочара-гынан 5-с студент түүн Дьокуусайга хайа үрдүгөр Маганга тахсан бары телескоп туруоран спутник Дьокуусай үрдүдүн хас чааска, мүнүтүгөр, секундүгөр көтөн авсыгын түөлсайдик билиэтибиг. Ким телескобутар көстүбүт студент аата суруллан Мос-кыда тута телеграмма ытгаллара, кы-ра хамнас курдук харчы төлүүлэра. Онон улахан дьыалага кыттыбыг кур-дук долгуярбыг.

5-с курска үерөнө сырыттахылы-
на Ю.А. Гагарин космоска көпүтө. Ку-
оракка улахан бырааһыннык курдук
үөрүү-көтүү. 1 Маай бырааһынны-

гын парадьгар Тагарин мэтириэттээх, плакаттардаах өрө күүрүүлээх хаам-сыбылпыт. Үөрэхтин бүтөрөн 50 сыл учуталлаабыт кэмнэрбэр физикан үөрэтэрбэр тизмэнэн көрөн космоны үөрэтингэ уруокка да, уруок да таһынан үөрэняаччилэрбэр төһө кы-айарбынан болдомтобун уураарым. Олорго дакылаат суруйтарарым, ону уруокка олорон байалар уруок-тарга, кылаас чаастарыгар көспикэлэ-рэ. Космонавтика күнүн хайаан да бө-лүэтиирбит. Олор наһаа интэ-риһиргиллэрэ, элбэри ыһытталара, аараллара. Кэннигитэн олорум бай-бын космонавтика күнүзүн эрдэлтиир буолбуттара. Элбэх научнай кэнтиик биллибит бэчээт матырыйаалларын сурутан "Знание" общество лектора буоларбынан элбэхтик түөлбөлэргэ, кулуупка, кылаас чаастарыгар бөсигэ-дэ, лекция аарарым.

Бийыл Космонавтика күнүн оску-
лабыгыгар мизиник балытээбиллэп,
"Космосһы төһө билэһүн?" дигэн викто-
рина ыйытһыһылар эрдэ ыйаамматтарга.
Орлор эшвиһтэрин буларга элбэх ли-
тератураны хаһытһылар, телеспред-

чаны көрдүлөр, интернетти тууанчылар. Библиотекарь Надежда Николаевна Сергеева космоска аналлаах киниге быыстатканын тэрийдэ. Орулор актыбыллайдык кыгыһылар, 4 бири-иэ слухотомута.

1-кы мистэни 6-с кылаас үөрэнэ-
эччигэ Коля Петров, 2-хи 5-с кылаас
үөрэнэччигэ Дина Протодаконова,
3-с, 4-с мистэни Петя Лукоцев, Вася
Свобров, Тимур Захаров ылбыттара.
Аналлаах кылаас чаастара ылбытты-
нылар. Күнүс 12ч. оскуола таһыгар
Павел Петрович Кирсанов салайаач-
чылаах техникэскэй куруһуок оҕолоро
4 растаны көтүтүлэр. Переменага
оҕолор тахсан бары көрдүлэр, үөрүү-
күтү бэрдэллэ.

Республикада "Я и космос" диян тизмәтә 5-с кылаас үөрәнмәччәтә Кеплә Алексеев радиопередача конкурсулар кыттылына. Оңпо киши оскуларда ыштыттылыгыт даһаллары, бөйәтти санаатын уонна эбии аагын туту билигитин көрсөккөтө. Маннайты космонавы талдылыа 250 киһиттән 12 киһили талдыттар эбит. Космонавт доруубай, алабах техникческэй билигилаах буолуох-

таах, албэх анналлаах эрчилүүлэри
огторолор эбит. Саамай эдэр космо-
навт Герман Титов 25 саастаах, саамай
кырдыаһас 77 саастаах Джон Гленн -
американец, саамай уһун көтүүнү 747
суукара Алдеев, саамай уһундук ха-
раабын таһыгар тахса сылдыбыт 16-
та, 78 чаас Соловьев дизи космонавт
эбит. Саха дьонуттан 1968 с. Иланиов
дизи Ньурбаттан космоска көтөргө бэ-
лэмнээммит эбит. Билигин "Звездный"
куоракка космонавтары талар комис-
сияга саха дьахтара Светлана Захаро-
ва үлэһир эбит.

Үөрэмийг өвлөрлөхтөн снн элбэх
орр техникескэй хайлсхалаах үүрэх-
төрө үөрэмн арас идэлэх үлэнтгтэр
буолан үлэли сүлдьялларгттан
үөрөмн Отгон бийлн Ыгтыс-Куалтан
хэлэн үөрэмийг Коста Большаков
Санкт-Петербургта авиация уснн ко-
монантиса прибордарын онгорор идэр
үөрэнэ килрблгиттэн үөрүүм өссө ула-
атта.

Т.К.ДАЛБАЕВА,
Диринг оркуудтайн ветеран
учуутала

